

Zamiast białej kredy i czarnej tablicy

DOI: 10.47050/jows.2022.1.109-113

Jeśli uczyliśmy dzisiejszych uczniów tak jak wczoraj, to okradamy ich z przyszłości.

John Dewey (1916)

Nieustanny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych ma niezaprzeczalny wpływ na rozważania towarzyszące między innymi tematom związanym z edukacją. Konfrontacja z koncepcją nauczania wspieranego cyfrowo czeka wcześniej czy później każdego pedagoga. Niniejszy artykuł jest próbą przyjrzenia się tej wysoce podatnej na interpretacje idei.

Zaawansowanie technologiczne otaczającej nas rzeczywistości wymusza zmiany w wielu dziedzinach życia, m.in. w edukacji. Niezwykle trudno sobie dziś wyobrazić jakiegokolwiek zajęcia lekcyjne przeprowadzone tylko przy użyciu drukowanego podręcznika, kredy i czarnej tablicy. Dzisiejsi uczniowie oraz ich rodzice mają coraz wyższe wymagania w stosunku do szkoły. Oczekują nie tylko nowoczesnej placówki wyposażonej w najnowszy sprzęt multimedialny, ale również stosowania przez nauczycieli interesujących i nowatorskich technik. Każdy uczeń z pewnością będzie bardziej zmotywowany, a tym samym bardziej aktywny, jeśli nauczyciel zaproponuje coś nowego, bardziej twórczego, w czym można aktywnie uczestniczyć; i na odwrót – będzie znudzony i mało współpracujący, gdy niezmiennie ta sama stara, dobrze znana, czyli już nudna, technika będzie stosowana na każdej lekcji. Większość nauczycieli jest tego świadoma i dlatego stara się wzbogacać swój warsztat pracy, poszukując czegoś nowego zarówno dla swoich uczniów, jak i dla siebie.

Jest wiele powszechnie dostępnych źródeł, z których można czerpać nowe pomysły na prowadzenie zajęć, techniki prezentowania nowych treści oraz sposoby sprawdzania stopnia przyswojenia wiedzy i umiejętności. Mamy fachową literaturę, są warsztaty oferowane przez różne instytucje oświatowe oraz szkolenia w ramach wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli. Są również różnorodne kursy dostępne dla beneficjentów unijnych grantów, które moim zdaniem także stanowią bardzo inspirującą ofertę, wzbudzającą innowacyjność i kreatywność.

Cyfrowa edukacja

Moja fascynacja programami unijnymi – najpierw Comenius i Erasmus, potem Erasmus+, którą zarażam, kogo się da i gdzie się da, zaczęła się bardzo dawno i wciąż nie słabnie. Wraz z nieustannym wzrostem różnorodnych możliwości kształcenia się, oferowanymi w ramach unijnych programów, jestem coraz bardziej oddaną ich orędowniczką i koordynatorką lub współkoordynatorką każdego unijnego przedsięwzięcia w naszej szkole.

Uczestnikami naszego ostatniego, właśnie kończącego się projektu, byli głównie nauczyciele języków obcych, którzy uznali, że ich priorytetem jest poznanie cyfrowych narzędzi, które mogą wykorzystać na swoich zajęciach, by w jak najwyższym stopniu zaangażować w nie uczniów. Wielu „językowców” od dawna podejmowało próby wprowadzania

KATARZYNA DELEŻYŃSKA
Nauczycielka

elementów technologii informacyjno-komunikacyjnej, ucząc swego przedmiotu, co wyraźnie zwiększało zainteresowanie uczniów lekcją. Jednakże ciągle mieli poczucie pozostawania o krok w tyle w stosunku do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. W związku z tym odczuwali ogromną potrzebę opanowania umiejętności stosowania technik informacyjno-komunikacyjnych na takim poziomie, żeby swobodnie podążać za oczekiwaniami uczniów. Między innymi w tym celu dwie osoby spośród uczestników naszego projektu podjęły podyplomowe studia informatyczne.

Widząc wymierne efekty realizacji naszego najnowszego przedsięwzięcia, chciałabym podzielić się doświadczeniami z wdrażania założeń unijnego projektu Erasmus+ „Wobec wyzwań współczesnej edukacji”. Jednym z trzech najważniejszych celów, które sobie postawiliśmy, było wprowadzenie codziennej cyfryzacji nauczania języków obcych w naszej szkole. I tu pojawiła się konieczność unowocześnienia warsztatu pracy nauczycieli – „językowców”. Zdecydowaliśmy, że nieodzowna jest zamiana nauczania wykorzystującego tylko tradycyjne techniki dydaktyczne na nauczanie wykorzystujące nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne. Zarówno uczestniczący bezpośrednio we wspomnianym projekcie nauczyciele języków obcych, jak i pozostali „językowcy”, byli zdania, że innowacje z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnych wyposażą naszych uczniów w taką wiedzę i umiejętności, które są dzisiaj wprost niezbędne i w szkole, i w życiu pozaszkolnym. Przykłady ich wykorzystania są tak liczne, że trudno sobie wyobrazić szkolną praktykę bez nich. Zarówno sprawne posługiwanie się aplikacjami wspomagającymi nauczanie języków obcych, jak i przygotowywanie interaktywnych prezentacji oraz korzystanie z platform przystosowanych do kształcenia na odległość to niemalże dzisiejsza codzienność; zarówno na rynku edukacyjnym, jak i zawodowym w przypadku wielu profesji. Nie jest zatem zaskoczeniem, że różnorodne kursy dotyczące technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz technik, które są efektywne w nauczaniu online, w ostatnich czasach z oczywistych powodów cieszą się ogromnym zainteresowaniem.

Cyfrowa lekcja

Jakkolwiek bezcenne w nauczaniu zdalnym są nowoczesne technologie oraz narzędzia i materiały cyfrowe, tak też okazują się niezwykle przydatne, a bywają nawet niezastąpione, w codziennym nauczaniu stacjonarnym. Nie można w tym miejscu pominąć problemów, które mogą być związane z wykorzystywaniem takich rozwiązań. Chociażby finansowe lub techniczne bariery, nie wspominając o ewentualnych trudnościach, jeśli chodzi o umiejętności pedagogów. Niemniej jednak z pewnością większość nauczycieli języków obcych zdaje sobie sprawę z tego, jak bardzo wymierne efekty może przynieść stosowanie nowoczesnych technologii w naszej pracy dydaktycznej. Przede wszystkim jest to uatrakcyjnienie zajęć przekładające się na większe zaangażowanie uczniów, którzy traktują internetową przestrzeń jako nieodłączny element rzeczywistości, również szkolnej, i oczekują jak najszerzego wykorzystania technologii cyfrowych w nauce (Gajek 2002). Wiemy, że stosowanie ich to ogromna korzyść dla uczniów, dla których „wizualne” podręczniki są bardziej atrakcyjne niż papierowe. Podręczniki elektroniczne, o których mowa, to w większości podręczniki wydane wcześniej w wersji książkowej i przeniesione na nośnik elektroniczny, wzbogacone o nagrania dźwiękowe i filmy, a także gry i narzędzia internetowe (Gajek 2002: 39). Podniesienie poziomu atrakcyjności zajęć zwykle przekłada się na wzrost motywacji uczniów oraz ich zainteresowania tematem lekcji. Przekłada się to na pobudzenie ich do koncepcyjnego myślenia, rozwiązywania problemów i podejmowania działań, które mogą przyjmować twórczy oraz innowacyjny charakter. Stosowanie nowoczesnych technologii w procesie nauczania ma znaczący udział w konstruowaniu twórczych postaw uczniów, co w praktyce przejawia się ich gotowością do tworzenia nowatorskich rozwiązań i podejmowania kolejnych, trudniejszych wyzwań (Baron-Polańczyk 2021: 114). Z drugiej natomiast, nauczycielskiej, strony, mamy korzyści w postaci oszczędzania naszego czasu pracy, spędzanego na przygotowywaniu zajęć, sprawdzaniu postępów uczniów i opracowywaniu odpowiednich form tego

sprawdzania. Rolą nauczyciela nie jest już organizowanie pracy uczniowi, lecz doradzanie, konsultowanie i wspomaganie, gdy zachodzi taka potrzeba. Nauczyciel jest pomocnikiem, który wskazuje możliwe cele, ewentualnie metody ich osiągnięcia, ale oddaje decyzje w ręce uczniów.

TIK i sprawności językowe

Zapewne nowoczesne technologie są nieocenioną pomocą dydaktyczną w nauczaniu każdego przedmiotu, ale w przypadku języków obcych są często trudne do zastąpienia. W dobie technologii informacyjno-komunikacyjnych każda sprawność językowa: mówienie, słuchanie, pisanie oraz czytanie może być nauczana nie tylko „papierowo”. Dzięki cyfrowym narzędziom możemy przenieść naszych uczniów na ulice współczesnego Paryża, do pizzerii w Neapolu lub na plażę w Santa Monica, dzięki czemu nauka języka obcego może odbywać się nie tylko z wykorzystaniem autentycznego materiału, co nie byłoby niczym nowym, ale jest żywą rozmową, która toczy się w sposób naturalny. Jako środek komunikowania się internet umożliwia uczniom na całym świecie tanią i szybką interakcję. Dzięki temu medium uczniowie doskonale nie tylko słuchanie, ale również mówienie.

Zarówno wielość, jak i różnorodność cyfrowych narzędzi oraz materiałów jest ogromna. Tak jak równie ogromne są możliwości ich wykorzystywania. Z pewnością celem każdego nauczyciela języka obcego, w tym również moim, jest doskonalenie umiejętności komunikacyjnych uczniów. By to osiągnąć, koniecznym jest ciągłe wzbogacanie zasobu struktur gramatycznych i środków językowych, ćwiczenie wymowy, płynności, rytmu i intonacji. Hanna Komorowska formułuje dziewięć zasad rozwijania sprawności mówienia, wśród których na pierwszym miejscu wymienia ćwiczenia mające na celu opanowanie elementów języka – wyrazów i struktur (Komorowska 2003: 153).

Chciałabym teraz skupić się na tym pierwszym elemencie – wyrazach, bowiem „blokada komunikacji to najczęściej skutek nieznaności potrzebnego słownictwa” (Komorowska 2003: 115). Jest wiele technik nauczania słownictwa oraz wiele technik zapamiętywania i powtarzania go. Są ludzie obdarzeni niespotykanymi zdolnościami i taką pamięcią, którzy nie potrzebują żadnych specjalnych sposobów, by opanować obszerne, często trudne słownictwo bez wysiłku. Jest ich jednak niewielu. Większość z nas jest przeciętnie uzdolniona i proces zapamiętywania nie przychodzi wówczas z taką łatwością. Uczenie się na pamięć bywa często nieefektywne głównie z tej przyczyny, że kojarzy się uczniom z czymś żmudnym, nudnym i kompletnie nietwórczym. Trudno zatem sądzić, że lekcja, której temat brzmi: „Poznajemy słownictwo związane z podróżowaniem”, wzbudzi entuzjazm wśród uczniów. Jeśli jednak temat będzie brzmiał: „Poznajemy słownictwo związane z podróżowaniem przy użyciu aplikacji Kahoot” lub jakiegokolwiek innej służącej nauce nowych słów, moi uczniowie z pewnością będą zadowoleni. Dlaczego? Dlatego, że zamiast perspektywy nudnego wkuwania, czeka ich twórcza praca domowa, która może przynieść im dobre oceny. Zarówno jedno, jak i drugie jest dla nich atrakcyjną perspektywą. Uczniowie sami zdecydują, z której aplikacji będą korzystać, by przygotować zadania leksykalne, które najpierw będą służyły utrwaleniu, a następnie sprawdzeniu znajomości nowo wprowadzanego słownictwa. Każdy quiz będzie udostępniony pozostałym uczniom, by mogli rozwiązać zadania przygotowane przez kolegów, a liczba zdobytych punktów przełoży się na oceny.

Kolejny przykład wymiernych korzyści dla procesu nauczania, zarówno ucznia, jak i nauczyciela, to korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych przy stosowaniu metody odwróconej lekcji (ang. *flipped classroom*). Może być ona wykorzystana do każdego rodzaju lekcji, niemniej bywają takie tematy, które zabierają bardzo dużo czasu, a dzięki cyfrowym narzędziom mogą być zrealizowane w sposób bardziej wydajny i jednocześnie bardziej przyjazny uczniowi. Przyjrzyjmy się lekcji, której celem jest na przykład ćwiczenie sprawności czytania ze zrozumieniem. Długość tekstu zależy oczywiście od poziomu zaawansowania uczniów, ale przyjmijmy na nasze potrzeby artykuł zawierający około trzystu słów. Zadaniem domowym

uczniów będzie przeczytanie zadanego fragmentu oraz zastanowienie się nad rozwiązaniem różnego typu zadań i uzasadnieniem swoich odpowiedzi, a następnie wstawienie swoich propozycji na jakąś, uzgodnioną wspólnie wcześniej, wirtualną tablicę, taką jak na przykład Padlet, żeby wszyscy mogli porównać swoje odpowiedzi. Tym sposobem w klasie będziemy mieli już tylko dyskusję nad wyborami, których dokonali uczniowie, ich trafnością oraz argumentacją. Największą korzyścią dla uczniów jest moim zdaniem możliwość przeprowadzenia analizy tekstu w swoim indywidualnym tempie oraz za pomocą samodzielnie wybranej techniki. W jaki sposób takie podejście ma się przysłużyć kształceniu sprawności czytania oraz procesowania informacji? Z uwagi na to, że uczniowie niezbyt entuzjastycznie podchodzą do czytania, w klasie często mają problem z koncentracją i trudniej im skupić się na tekście. W zaciszu domowym będzie to łatwiejsze. Z czasem czytanie tekstów dłuższych i trudniejszych stanie się mniej problematyczne; w myśl zasady, która nakazuje pamiętać o dwóch rodzajach motywacji wewnętrznej najsilniej związanych z sukcesem w szkole, czyli o wytrwałości i dobrym samopoczuciu (Howard i in. 2021).

Rozważmy teraz sposoby ćwiczenia sprawności mówienia. Wśród uczniów, tak jak w każdym innym zespole ludzi, są takie osoby, dla których wypowiedzanie się na forum, publiczne zabieranie głosu lub uczestnictwo w grupowej dyskusji jest przyjmowane z entuzjazmem, oraz takie, dla których jest to najmniej ulubiona forma przekazywania swoich myśli i opinii. Jednak z uwagi na to, że zadaniem nauczycieli języków obcych jest nie tylko przygotowanie uczniów do egzaminów ustnych, ale również do funkcjonowania w świecie, w którym komunikacja ustna często stanowi podstawowy kanał komunikacyjny, trzeba znaleźć sposoby rozwiązania niechęci do ćwiczenia sprawności mówienia. I tu również przychodzą z pomocą technologie informacyjno-komunikacyjne. Ich różnorodność jest ogromna; poczynawszy od aplikacji nagrywających głos poprzez aplikacje konwersacyjne aż po platformy dyskusyjne i debaty oksfordzkie online. Sposoby zastosowania poszczególnych narzędzi mogą być wielorakie; w myśl zasady – ilu nauczycieli, tyle pomysłów, oraz w zależności od celu, jaki chcemy osiągnąć. Nagranie dialogów w parach za pomocą jakiegokolwiek dostępnego, łatwego w obsłudze programu, na przykład Biteable, oraz umieszczenie na uzgodnionej tablicy to jedna z najprostszych form osvajania uczniów z upublicznianiem swoich wypowiedzi. Kolejny krok to przygotowanie nagrania z krótkim wystąpieniem związanym z zajęciem stanowiska oraz jego uzasadnieniem w jakiejś problematycznej kwestii. Z mojego nauczycielskiego doświadczenia wynika, że wśród zagadnień, na temat których uczniowie chętnie dyskutują, jest na przykład szkolny regulamin oraz ich obowiązki i prawa w szkole. To krótkie wystąpienie, które może się ograniczać nawet do trzech zdań, również musi być zamieszczone na wspomnianej tablicy po to, by każdy mógł się zapoznać ze wszystkimi zaprezentowanymi opiniami oraz ich uzasadnieniem i przygotować argumenty do przedstawienia w klasie w czasie dyskusji, podczas której każdy będzie musiał wypowiedzieć się na temat jednej wybranej opinii kolegów. Może to być stanowisko, które zechce poprzeć lub z którym nie będzie się zgadzał albo będzie miał mieszane odczucia. Niemniej jednak wymagana będzie przynajmniej trzyzdaniowa argumentacja. Jest to kolejny etap wdrażania naszych uczniów do zabierania głosu na forum klasy oraz publicznych wystąpień. Nawet ci najbardziej nieśmiali, gdy damy im szansę uprzedniego przemyślenia, przedyskutowania z kimś bliskim, a tym samym przygotowania się do dyskusji, będą starali się w jak najlepszy i najbardziej poprawny sposób przedstawić swoje stanowisko. Uczniowie często nie słyszą dobrze siebie samych mówiących w obcym języku. Nagranie własnego głosu daje możliwość porównania z wzorcem, wychwycenia błędów i ich poprawiania.

I jeszcze jeden przykład zastosowania technologii informacyjno-komputerowych – do ćwiczenia umiejętności pisania. Zazwyczaj uczniowie potrzebują jakiegoś wzorca każdego typu pracy pisemnej, jak na przykład rozprawka, artykuł, mail lub list, na którym będą mogli bazować przy tworzeniu własnych tekstów. Jednym z najlepszych narzędzi cyfrowych, umożliwiających grupową pracę nad tekstem pisany, jest jak do tej pory w mojej ocenie Dysk Google. Udostępniamy uczniom schemat danej formy pisemnej zawierający układ oraz pewne

wskazówki dotyczące zawartości poszczególnych akapitów, pozostawiając jednakże całkowitą autonomię w tej kwestii, i podajemy kilka tematów pracy do wyboru. Każda losowo stworzona grupa, licząca maksymalnie cztery osoby, wybiera temat i tworzy wirtualny dokument na platformie Google, nad którym wszyscy w równych proporcjach będą pracować i który w ustalonym terminie zostanie udostępniony nauczycielowi oraz pozostałym uczniom. Czy to się różni w kontekście celów i doskonalonych umiejętności od pracy z kartką papieru? Jaka korzyść płynie z takiej formy pracy? Manipulacja fragmentami tekstu pozwala na łatwe i szybkie wprowadzanie poprawek, co daje więcej czasu na zastanawianie się nad słownictwem oraz strukturami językowymi (Gajek 2002).

Podsumowanie

Przedstawione w artykule sposoby wykorzystania narzędzi i materiałów cyfrowych to tylko kropla w morzu, a właściwie oceanie, jakim jest bogactwo technologii informacyjno-komputerowych w dzisiejszej rzeczywistości. Wśród korzyści, które przynosi naszym uczniom, a tym samym nam –nauczycielom, korzystanie z nich, znajduje się przede wszystkim dłuższe utrzymywanie się efektów i nauczania, i uczenia się (Wieczorek-Tomaszewska 2013: 36). Dlaczego? Przede wszystkim dlatego, że uczniowie zyskują więcej pewności siebie podczas rozwiązywania problemów, wzmacniają swoją zdolność kreatywnego myślenia, umiejętność planowania własnego działania oraz oceny własnych umiejętności (Wieczorek-Tomaszewska 2013: 36). Co więcej, poprzez możliwość wypróbowania różnych technik wybór najskuteczniejszego sposobu uczenia się staje się łatwiejszy, a rozwijanie najbardziej efektywnych technik nauki pomoże osiągnąć edukacyjne sukcesy.

BIBLIOGRAFIA

- Baron-Polańczyk, E. (2021), *Oddziaływanie ICT na kształtowanie kreatywności i umiejętności współpracy dzieci i młodzieży. Raport z badań*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” nr 2, s. 108–124.
- Gajek, E. (2002), *Komputery w nauczaniu języków obcych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Komorowska, H. (2003), *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa: Fraszka Edukacyjna.

NETOGRAFIA

- Dewey, J. (1916), <bit.ly/3I1NE3h>, [dostęp: 11.02.2022].
- Howard, J., Bureau, J., Guay, F. (2021), *Student Motivation and Associated Outcomes: A Meta-Analysis From Self-Determination Theory*, <bit.ly/3tPk2RN>, [dostęp: 11.02.2022].
- Wieczorek-Tomaszewska, M. (2013), *Innowacyjne uczenie dla efektywnego uczenia się* [w:] M. Wieczorek-Tomaszewska (red.), *Dydaktyka cyfrowa epoki smartfona*, Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”, s. 7–51, <bit.ly/36gncGg>, [dostęp: 11.02.2022].

KATARZYNA DELEŻYŃSKA Absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego i Szkoły Głównej Handlowej, dyplomowana nauczycielka języka angielskiego, ekspert MEiN, egzaminator OKE. Autorka książek oraz pomocy dydaktycznych, prelegentka na konferencjach metodycznych. Koordynatorka projektów Erasmusa+ i Comeniusa.